

УДК 37.013.8

Лі Сіньцзе

ORCID 0000-0003-4033-3988

Аспірант кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) E-mail: lisingje2018@gmail.com

Цзи Фенлай

ORCID 0000-0002-5618-1125

Аспірант кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) E-mail: jifenlai2018@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ: КОНТЕКСТ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування естетичних смаків як важливої складової підготовки вчителів в умовах інформаційного суспільства. **Методологія** дослідження містить загальнонауковий діалектичний, системний, порівняльно-правовий, історичний, соціологічний, формально-логічний підходи, що дозволило розглядати естетичний смак як категорію, що формується за допомогою зовнішніх цілеспрямованих або стихійних інформаційних впливів, а відповідно потребує особливого педагогічного інструментарію для виховання. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше досліджується формування моральних та естетичних якостей здобувачів освіти в умовах швидкої комп'ютеризації, збільшення частки дистанційної освіти, зменшення живого спілкування з вчителем, стрімких потоках інформації тощо. Аналізуються підходи до підготовки вчителів до формування естетичного смаку в умовах діджиталізації, засобами дистанційної освіти. Проаналізовано Державний стандарт дошкільної освіти, Державний стандарт початкової загальної освіти, Державний стандарт вищої освіти за спеціальностями «Дошкільна освіта», «Професійна освіта», «Музичне мистецтво», «Психологія», «Соціологія», з вказаних документів визначені ті компетентності, які містять компоненту естетичного смаку.

Висновки: виходячи з розуміння формування естетичних смаків як складової системи формування цілісної особистості, виникає необхідність у комплексному підході до удосконалення усіх елементів цієї системи. Первинним важливим завданням є підготовка вчителів до роботи за новими стандартами та в умовах інформаційного суспільства. Мова йде не тільки про майбутніх вчителів, які зараз навчаються у закладах вищої освіти, але й про педагогів, які вже працюють. Зрозуміло, що система підвищення кваліфікації вчителів не здатна швидко здійснити перепідготовку, отже дієвими будуть програми самоосвіти. До перспектив подальших наукових пошуків можна віднести методологію формування естетичного смаку в умовах діджиталізації освіти, а також уточнення педагогічного інструментарію для формування професійного естетичного смаку в різних галузях освіти.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичний смак, підготовка вчителів, інформаційне суспільство, діджиталізація освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та/або практичними завданнями. Подальший розвиток гуманістичних цінностей освіти у світі, в Україні зокрема, потребує змін моделі навчання виходячи із сучасних умов суспільних трансформацій. Сутнісними ознаками та актуальними потребами цього процесу є навчання і виховання особистості з максимально можливою індивідуалізацією, створення сприятливих умов для саморозвитку, висока адаптивність до змін через самонавчання і саморозкриття особистості, осмислене визначення нею свого потенціалу і життєвих цілей, наближення змісту освіти як до нагальних індивідуальних, так і до загальносуспільних потреб, які швидко змінюються. Серед пріоритетів державної політики в розвитку освіти на сьогодні є новий Державний стандарт базової освіти, який базується на ключових

компетентностях освіти впродовж життя, а також діджиталізація освіти: Інтернет та комп'ютери в усі (перш за все сільські) школи. У 2019 році у тестовому режимі запрацювала Національна освітня платформа, де розвиватиметься цифрова освітня екосистема. Зокрема, на ній розмішуватимуться справжні електронні підручники з віртуальними 3D-матеріалами, які вчителі зможуть компонувати на свій розсуд, скани підручників для завантаження, інтерактивні лабораторії, віртуальні музеї, форуми для спілкування вчителів, системи менеджменту освіти [1]. Постає питання яким чином формувати в учнів окрім предметних компетентностей моральні та естетичні якості в умовах швидкої комп'ютеризації, збільшення частки дистанційної освіти, зменшення живого спілкування з вчителем тощо. Все це обумовлює актуальність вищезазначеної проблеми.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми свідчить про брак наукових розробок з цього напрямку. Після активного дослідження проблематики естетичного виховання, зокрема й формування естетичного смаку, в 1990-х на початку 2000-х рр. (В. Галузинський, М. Гончаренко, Н. Дем'яненко, Н. Калашник, О. Плахотнік, О. Рудницька, М. Ярмаченко та інші) відбулося певне затишся. Нині у дослідженні проблематики формування естетичного смаку в здобувачів освіти та готовності педагогів до цього виду діяльності базисом можуть стати праці педагогів і психологів, що охоплюють проблеми естетичного виховання особистості Н. Ветлугіна, Л. Виготський, Д. Єльконін, М. Казакова, Т. Комарова, В. Мухіна, Н. Сакуліна. Серед наукових розробок останніх років, на наш погляд, варто виходити з наробок Л. Одерій, А. Роздимахи, які вивчають виховання естетичного смаку особистості засобами українського мистецтва з точки зору підвищення професійного рівня викладачів [6], Н. Калашник, яка послідовно досліджує естетичний смак як складну багатокомпонентну категорію та визначає особливості його формування під впливом соціуму на різних етапах становлення та розвитку особистості [4]. З іншого боку, особливості формування естетичного смаку як складової підготовки вчителів в епоху діджиталізації є нині в Україні майже не дослідженими та потребують наукового визначення.

У XXI столітті відбуваються великі суспільно-політичні та соціально-економічні перетворення, які позначаються на інтенсифікації творчого пошуку, збагаченні та різноманітності естетичних смаків особистості. Необхідною умовою цієї зміни є свобода поглядів, прагнень, зближення культур, вільне спілкування людей, інноваційність у підходах до обробки інформації. На сучасному етапі розвитку суспільства теоретико-методологічні проблеми формування естетичних смаків особистості в освітньому процесі мають місце в естетиці, етиці, психології, соціології, педагогіці, політології, етнографії та інших науках. У цьому зв'язку набуває значення формування не тільки в здобувачів освіти естетичних смаків, але й готовність педагогів формувати естетичні смаки в умовах інформаційного суспільства. Саме тому *метою* цієї статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування естетичних смаків як важливої складової підготовки вчителів в умовах інформаційного суспільства.

Процедура теоретико-методологічного та експериментального дослідження цієї статті містить спектр загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Застосовано загальнонауковий діалектичний, системний, порівняльно-правовий, історичний, соціологічний, формально-логічний підходи, що дозволило розглядати естетичний смак як категорію, що формується за допомогою зовнішніх цілеспрямованих або стихійних інформаційних впливів, а відповідно потребує особливого педагогічного інструментарію для виховання. Емпіричну основу дослідження складають законодавство України (зокрема чинні освітні стандарти та проекти документів), наукова література, статті періодичних фахових видань, джерела Internet.

Результати дослідження. Естетичний смак як здатність людини сприймати і відтворювати красу, формувати елементи прекрасного, освоювати дійсність у різних її проявах складається під впливом загальнолюдської культури. В широкому розумінні культура розглядається як сукупність духовних і матеріальних цінностей, створених суспільством, які й існують завдяки фізичній та розумовій праці людей. Саме на останню компоненту припадає тягар обробки безмежних потоків інформації в сучасному суспільстві. Формування естетичних смаків є не лише результатом прямого впливу масової культури, але й опосередкованого – через інші джерела суспільної оцінки – критики, культурознавства, засобів масової інформації, телебачення і тощо.

Людина є суб'єктом діяльності. Визначаючи індивід як суспільну і біологічну істоту одночасно, більшість дослідників наголошують, що найбільш повно людина може реалізуватися у певних економічних, політичних умовах, вихованні, навчанні, розвитку, а далі в трудовій діяльності людей за духом та інтересами. В цьому аспекті людина є предметом дослідження соціальних та економічних наук, соціології, соціальної психології, демографії, етнографії тощо [5]. Виходячи з цих позицій смаки людини значною мірою залежать від стандарту професії, характеру праці і побуту, моди, кола спілкування, суспільних звичаїв та норм. В сучасному суспільстві, говорячи про коло спілкування мова не йде виключно про коло знайомих, спілкування, особливо молоді, перемістилося з реальної у віртуальну площину. Ігнорувати це було б помилкою як батьків так і педагогів.

Естетичний смак становить собою діалектичну єдність індивідуального і загального. Це впливає із того, в естетичному смаку поєднується загальність естетичного ідеалу й індивідуальність естетичного почуття. Інакше кажучи, він, з одного боку, є щось неповторне, суто індивідуальне, що визначається специфічними психологічними рисами даної особистості (особливостями її відчуття, сприйняття, уявлення, її вольових властивостей, темпераменту, характеру, здібностей тощо), а також специфічними умовами її життя, соціальними функціями та ролями. З іншого боку, естетичний смак є цілком

визначеною, усталеною характеристикою сприйняття і оцінювання предметів і явищ дійсності під кутом зору властивого даному суспільству естетичного ідеалу [4, 132]. Співвідношення індивідуального і загального в естетичному смаку можна розглядати і в історичному плані. Естетичний смак проходить складний шлях розвитку, суттєво змінюючись від епохи до епохи, тобто певним епохам, як і окремим народам (спільнотам), притаманні свої смаки. Відповідно у процесі формування естетичних смаків в умовах навчальних закладів педагоги мають за орієнтир загальноприйняту норму суспільного сприйняття явищ і мають не порушити грані між формуванням естетичного ідеалу та формуванням інноваційності як окремої компетентності, вкрай важливої для успішності в інформаційному суспільстві.

Багатомірність у деталях і загальність, одномірність в цілісно-світовому – так можна охарактеризувати співвідношення індивідуального і загального в естетичних смаках. Саме ця характеристика естетичного смаку може допомогти сформувати в учня інноваційність, толерантність, здатність вирішувати певні завдання новими способами, бажання до пошуку нового, творче мислення тощо. Але для того, щоб сформувати вказані якості та компетентності в учнів, необхідно щоб цими якостями володів педагог, міг їх розлічити та був готовий до роботи нестандартними методами.

У формуванні естетичних смаків людини велике значення має рівень її загальної культури, різноплановість обізнаності, широта світогляду, загальнотеоретична і фахова підготовка, що дозволить розуміти прекрасне і потворне не тільки в мистецькій галузі, але й в інших галузях, зовсім нових для людини. Загальноестетична підготовка включає і самоосвіту, яка набуває вирішального значення у сформованості смаків дорослої людини, і є своєрідною базою для розвитку особистості, в контексті нашого дослідження – вчителя. Результатом самоосвіти є поглиблення знань, задоволення інтересів і потреб у творчій сфері діяльності особистості.

В умовах інформаційного суспільства, стрімкого розвитку різноманітних форм і засобів комунікації у системах «людина – людина», «людина – ЗМІ», «людина-віртуальна/реальна спільнота», «людина-суспільство» вплив масової культури на індивідуалізацію естетичних смаків є надзвичайно великим, а часто навіть вирішальним. Це стосується як дорослих людей, так і молоді та дітей. Особливо вплив віртуальної спільноти є сильним в підлітковому та молодому віці. Системний підхід, як метод вивчення особистості дозволяє простежити процес формування естетичних смаків молоді у спонтанному неосмисленому русі, в якому часто є наслідування людей з витонченими смаками (з точки зору оцінювача) і людей не кращої поведінки, байдужих, невихованих так і в цілеспрямованому, спеціально організованому процесі. Контркультура і антикультура, які також є предметом дослідження і узагальнення в соціальній філософії, соціології та естетиці, стали в свій час джерелом суперечок між різними філософськими і культурознавчими школами і течіями.

Загальновідомо, що будь-яка людина має певні естетичні поняття, тобто смак, але як зробити їх якщо не доскональними, то хоча б досягти досить високого рівня? Головним методом удосконалення естетичного смаку тих, хто має відношення до навчання і виховання його є, на думку дослідника у цій сфері професора Н. Г. Калашник, самоосвіта і самовиховання [4, 241]. Треба зазначити, що це є обов'язковим для кожного педагога взагалі, проте викладачі в естетично значущій навчальній діяльності справляють найбільший вплив на своїх вихованців. І саме вони повинні володіти витонченим смаком і являти собою приклад для студентів. Як уже зазначалося вище, естетичний смак є категорією, що закріплюється у свідомості та морально-етичних установах людини, тому усталеність смаків є нормою ставлення до дійсності, а відповідно – до поведінки і оцінювання того, що є предметом творення.

Теорія самоосвіти в сфері естетичного виховання, зокрема формування естетичних смаків, спирається на глибоку когнітивну основу. Чим більше знань з предмета у викладача, чим ширший діапазон його знань взагалі, тим активніше він сприймає справжню красу, тим краще він бачить та здатен оцінити красу свого предмету та явищ навколишнього середовища. Щодо самовиховання, то поряд із спостереженням за собою, самоконтролем та самооцінкою, яка повинна мати об'єктивний характер, слід обирати свій шлях пам'ятаючи, що за ним спостерігають учні та наслідують йому. Слід користуватися випробуваними теоретичними прийомами самовиховання – самоутриманням від негативного, нав'язаного та самопримушуванням до позитивного, збагачувального. Самоутримання або самопримушування мають по суті єдиний арсенал прийомів роботи над собою. На наш погляд, ці методи формування та удосконалення естетичного смаку дають плідний результат, якщо їх використовувати не тільки у професійній діяльності чи при безпосередньому контакті з аудиторією, але і на побутовому рівні.

Естетичний смак як здатність оцінювати явища природи та соціального життя з точки зору краси є тією ланкою, через яку необхідно пройти будь-якому прояву життя для того, щоб потрапити до свідомості людини. Смак має властивість або приймати, або відкидати явище, у чому і проявляється його формуюча функція. Естетичне задоволення супроводжує не тільки творчість, яку ми називаємо художньою, але і інші види діяльності. Коли людина, створюючи суто утилітарну річ, знаходить найбільш доцільну для неї форму, майстерно використовує властивості матеріалу, досягає гармонії складових частин, то саме це означає, що вона прагне до задоволення своїх естетичних потреб [2, 17]. В таких випадках до естетичної насолоди додається ще й почуття задоволення своїх професійних естетичних потреб, бо тільки фахівець повною мірою може захоплюватися та оцінити майстерність й творчу кмітливість іншої людини, усю красу її праці.

Ці якості естетичного смаку знаходять свою запитуваність у вимогах Державних стандартів освіти [3]. Проаналізувавши Державний стандарт дошкільної освіти, Державний стандарт початкової загальної освіти, Державний стандарт вищої освіти за спеціальностями «Дошкільна освіта», «Професійна освіта»,

«Музичне мистецтво», «Психологія», «Соціологія» підсумуємо, що всі вони містять як обов'язкову для формування загальну компетентність «здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя» [3]. Це передбачає емоційно-раціональне засвоєння дійсності, що є безпосередньою властивістю естетичного смаку.

Проект державного стандарту базової середньої освіти, виставлений для громадського обговорення у 2020 році, ще більш деталізує естетичну компоненту в освіті. Проект містить опис компетентнісного потенціалу мистецької освітньої галузі, де естетичне освоєння дійсності проявляється в усіх основних компетентностях для життя, а саме вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність (Додаток 19). Зазначимо, що естетична компонента присутня і в освітній галузі фізичної культури, інформативній освітній галузі, технологічній освітній галузі та інших.

Як показник важливості формування естетичного смаку в умовах розвитку інформаційного суспільства наголосимо на складових інформаційно-комунікаційної компетентності, передбаченої цим Проектом. Вона передбачає такі уміння: застосовувати цифрові технології для створення, презентації/самопрезентації й популяризації художніх образів, мистецьких ідей; визначати художню цінність цифрового контенту; добирати й опрацьовувати художню інформацію (зображення, текст, аудіо, відео) для пізнання, творення мистецтва, у пошуково-дослідницькій і соціокультурній діяльності; переводити художню інформацію з цифрового формату в нецифровий і навпаки; використовувати інформаційні технології для здобуття мистецької інформації; використовувати інформаційні технології для формування власного мистецького простору; вирізняти маніпулятивну квазімистецьку інформацію, запобігати негативним інформаційно-технологічним впливам на власний культурний розвиток; оцінювати художню якість створеного цифрового продукту. Мають бути сформовані такі ставлення: усвідомлення естетичного потенціалу цифрових технологій для художньо-творчого самовираження, обробки, поширення мистецьких творів і здійснення віртуальних мистецьких подорожей; розуміння ролі мистецьких засобів у впливі медіатекстів на свідомість людини. Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації (Додаток 20) [7].

В якості **висновку** маємо зазначити, що, виходячи з розуміння формування естетичних смаків як складової системи виховання, виникає необхідність у комплексному підході до удосконалення усіх елементів цієї системи. Первинним важливим завданням є підготовка вчителів до роботи за новими стандартами та в умовах інформаційного суспільства. Мова йде не тільки про майбутніх вчителів, які зараз навчаються у закладах вищої освіти, але й про педагогів, які вже працюють. Зрозуміло, що система підвищення кваліфікації вчителів не здатна швидко здійснити перепідготовку, отже дієвими будуть програми самоосвіти. До *перспектив подальших наукових пошуків* можна віднести методологію формування естетичного смаку в умовах діджиталізації освіти, а також уточнення педагогічного інструментарію для формування професійного естетичного смаку в різних галузях освіти.

References

- 10 основних пріоритетів МОН на 2019 рік. Офіційний веб-ресурс Європейська освіта в Україні. 2019. URL : <https://ua.osvita.ua/news/63079/> (дата звернення 12.02.2020)
10 osnovnykh priorityetiv MON na 2019 rik. Ofitsiyni veb-resurs Yevropeiska osvita v Ukraini [Top 10 MES Priorities for 2019 The official web resource is European Education in Ukraine]. (2019). Retrieved from <https://ua.osvita.ua/news/63079/>
- Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). *Дошкільне виховання*, 2012, № 7. С. 4–19.
Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini (nova redaktsiia) [Basic component of pre-school education in Ukraine (revised)]. (2012). *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 7, 4–19.
- Державні стандарти. МОН. 2019. Офіційний веб-ресурс Міністерства освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення 22.02.2020)
Derzhavni standarty. MON. (2019). Ofitsiyni veb-resurs Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [State standards. MES. 2019. Official web-site of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
- Калашник Н. Г. Естетичні смаки: їх витoki і формування. Запоріжжя : Просвіта, 2001. 344 с.
Kalashnyk N. H. (2001). *Estetychni smaky: yikh vytoky i formuvannia* [Aesthetic flavors: their origins and formation]. Zaporizhzhia, Ukraine : Prosvita.
- Калашник Н. Г. Загально дидактичні проблеми формування естетичних смаків молоді України. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. 2002, Випуск 19, С. 21–22.

- Kalashnyk N. H. (2002). Zahalno dydaktychni problemy formuvannia estetychnykh smakiv molodi Ukrainy [Generally didactic problems of formation of aesthetic tastes of youth of Ukraine]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia: Zbirnyk naukovykh prats – Theoretical issues of culture, education and upbringing: Collection of scientific papers*, 19, 21–22.
6. Одерій Л. Є., Роздимаха А. І. Виховання естетичного смаку особистості засобами українського мистецтва. *Молодий вчений*, 2017, № 9.2 (49.2), С. 108–111.
Oderii L. Ye., Rozdymakha A. I. Vykhovannia estetychnoho smaku osobystosti zasobamy ukrainskoho mystetstva [Education of aesthetic taste of personality by means of Ukrainian art.]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 9.2 (49.2), 108-111.
7. Проект державного стандарту базової середньої освіти. 2020. Офіційний веб-ресурс Міністерства освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osvity> (дата звернення 12.03.2020)
Proiekt derzhavnoho standartu bazovoi serednoi osvity. 2020. Ofitsiinyi veb-resurs Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Draft State Standard for Basic Secondary Education. 2020. Official web-site of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osvity>

Li Sinje

ORCID 0000-0003-4033-3988

*Ph.D. Student of the Primary, Preschool and Professional Education Department,
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) E-mail: lisinje2018@gmail.com*

Ji Fenlai

ORCID 0000-0002-5618-1125

*Ph.D. Student of the Primary, Preschool and Professional Education Department,
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) E-mail: jifenlai2018@gmail.com*

FORMATION OF AESTHETIC TASTE AS A COMPONENT OF FUTURE TEACHERS TRAINING: THE CONTEXT OF THE INFORMATION SOCIETY

The purpose of the article is theoretical substantiation of pedagogical conditions of formation of aesthetic tastes as an important component of teachers training in the conditions of information society. The methodology of the research contains general scientific dialectical, systemic, comparative-legal, historical, sociological, formal-logical approaches, which allowed to consider aesthetic taste as a category formed by external purposeful or spontaneous informational influences, and accordingly requires special pedagogical tools.

The scientific novelty is that for the first time the formation of moral and aesthetic qualities of students is studied in the conditions of rapid computerization, increase of the share of distance education, decrease of live communication with the teacher, rapid information flows and so on. Approaches to the formation of aesthetic taste in terms of digitization, means of distance education are analyzed. There are analyzed the State standard of preschool education, the State standard of elementary general education, the State standard of higher education in the specialties «Preschool education», «Professional education», «Musical art», «Psychology», «Sociology»; the component of aesthetic taste is separated from these documents. Conclusions: based on the understanding of the formation of aesthetic tastes as a component of the personality forming system, there is a need for a comprehensive approach to the improvement of all elements of this system. The primary task is to train teachers to work according to new standards and in an information society environment. It is not only about future teachers currently studying in higher education, but also about teachers who are already work. It is clear that the teacher training system is not capable of retraining quickly, so self-education programs will be effective. The prospects for further scientific research include the methodology of formation of aesthetic taste in terms of digitization of education, as well as the refinement of pedagogical tools for the formation of professional aesthetic taste in various fields of education.

Keywords: *aesthetic education, aesthetic taste, teacher training, information society, digitization of education.*

Стаття надійшла до редакції 03.03.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Я. Е. Левченко